

NOTAT

Oppdrag	Bodø kulturminnefaglig grunnlag	Dokumentkode	10216547-113/RAP/KUL001
Emne	Kulturminnegrunnlag	Tilgjengelighet	Foreløpig
Oppdragsgiver	Politiets Fellestjenester	Oppdragsleder	Mona Bjørnstad
Kontaktperson		Utarbeidet av	Frans-Arne H. Stylegar
Kopi		Ansvarlig enhet	10232031 Seksjon By- og områdeutvikling

SAMMENDRAG

Notatet tar for seg kulturminneverdiene knyttet til Alberthaugen i Bodø kommune. To eksisterende bygninger er omtalt spesielt: et lagerbygg og en bolig. Sistnevnte viser seg å være oppført i 1951 som administrasjonsbygg for planleggingen av Bodø flystasjon. Lagerbygget sto ferdig i 1963, og var opprinnelig bygd som potet- og grønnsakslager i forbindelse med landbruksutstillingen «Teknikk og tanke» i Bodø i 1962. Verneverdien vurderes som liten.

REV.	DATO	BESKRIVELSE	UTARBEIDET AV	KONTROLLERT AV	GODKJENT AV

Storinnrykk av besøkende på landbruksutstillingen

Fig 1 Fra Nordlandsposten, 29. juni 1962

1 Innledning og bakgrunn

Gjeldende reguleringsplan for området (områderegulering for Albertmyra og omegn, planid 1297) er fra 2013. I forbindelse med plassering av Samvirkesenter Nord i tilknytning til den eksisterende nødsentralen på Albertmyra, er det ønskelig å ta i bruk en mindre eiendomsteig i utkanten av Alberthaugen, som er omfattet av hensynssone for bevaring av kulturmiljø (H570) i gjeldende reguleringsplan. Avhending av teigen er vedtatt i fylkesrådet i fylkesrådssak 165/2023.

Fig. 2 Gjeldende reguleringsplan (t.v.), teigen som skal avhendes (midten) og ønsket plassering av Samvirkesenter Nord (t.h.)

Saksframlegget viser til at det inntil tomtegrensen i sør ligger et lagerbygg som i dag tilhører Nordland fylkeskommune, og som antas å være oppført rundt 1960. Bygningen må antakelig rives i forbindelse med oppføring av Samvirkesenter Nord. I nærområdet ligger dessuten en mindre bolig.

Begge bygninger er omfattet av hensynssonen H570 på og rundt Nordland kultursenter, men ingen av dem markert på plankartet som bygninger som skal bevares. Samvirkesenteret tenkes ellers plassert slik at det ikke kommer i konflikt med Alberthaugen sin funksjon som friluft- og rekreasjonsområde.

Fig. 3 Lagerbygningen som forutsettes revet. Foto: F.-A.H. Stylegar/Multiconsult

Fig. 4 Bolighuset («hytta»), med lagerbygningen i bakkant. Foto: F-A.H. Stylegar/Multiconsult

I forbindelse med reguleringsprosessen som ble avsluttet i 2013, gjennomførte Nordland fylkeskommune arkeologiske registreringer på Albertmyra (Mjaaland 2012). Det ble påvist et areal med forhistoriske bosetningsspor der brannstasjonen nå er lokalisert. Arealet ble avsatt som bestemmelsesområde i reguleringsplanen, og senere arkeologisk undersøkt (utgravd) av Tromsø museum (Henriksen og Niemi 2014). I arbeidet med notatet har det vært dialog med kulturminneforvaltningen i Nordland fylkeskommune, som opplyser at det ikke er behov for ytterligere arkeologiske registreringer i forbindelse med den pågående detaljreguleringen (omreguleringen). Fylkeskommunen ønsker imidlertid mer informasjon om de to nevnte bygningene, som del av sitt beslutningsgrunnlag.

2 Kulturhistorisk bakgrunn

Alberthaugen og Albertmyra ligger innenfor et av de meste sentrale, forhistoriske bosetningsområdene i Salten. Området ved Bodin kirke og kirkegård, Bodøgård og den tidligere prestegården (nåværende Nordland Kultursenter) hører til den eldste bosetningen på Bodøhalvøya, har sterke historiske tradisjoner og utgjør et verdifullt kulturlandskap nær bykjernen.

I folkevandringstid var Ljønes og Mjønes på hver sin side av Skjerstadvfjorden etablert som sentrale gårder, mens det arkeologiske materialet tyder på at Bodøgård og Seines ved Saltenfjorden vokste fram som maktsentra i yngre jernalder (Holberg og Hutchinson 2009). Bodøgårds posisjon kommer tydelig fram gjennom de store jernaldergravfeltene og tuftene etter stornaust som er påvist i området (Henriksen og Niemi 2014; se også Evjenth 1944; Lund 1965; 1966; Eilertsen 1996; Liepe 2001). Den arkeologiske undersøkelsen på Albertmyra i 2013 viste at maktsenteret på Bodøgård har kontinuitet tilbake til eldre jernalder.

Seinere var også området sentralt; her lå tingstedet for et større område, og her var så vel det kirkelige sentrum for det meste av Salten (Bodin prestegård) som setet for lensherren, senere amtmannen, i Nordlandene (Bodøgård) (Eilertsen 1996).

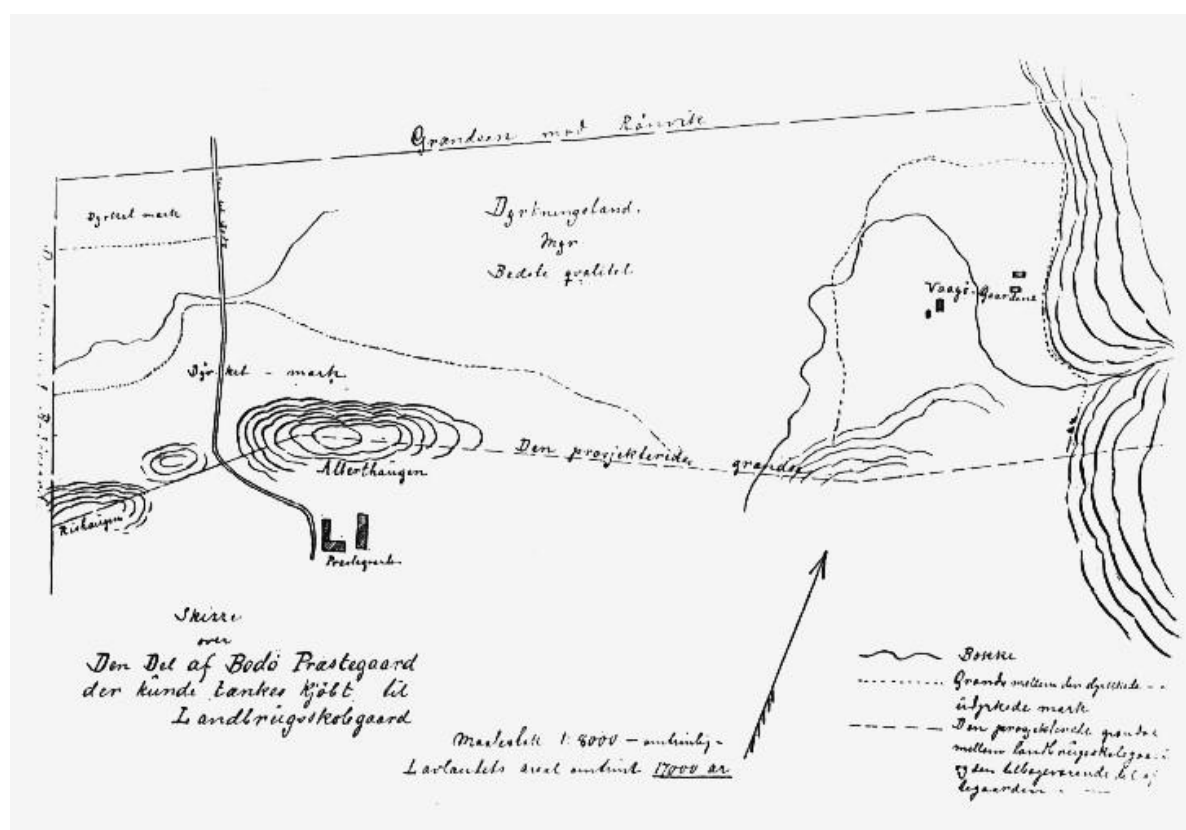

Fig. 5 Oppmålingsskisse fra ca. 1890 over Bodin prestegård. Arealene nærmest Alberthaugen i nord var dyrket mark på det tidspunktet, mens betydelige deler av Albertmyra først ble dyrket opp i landbruksskolens første år. Etter Moe 1974:57

Prestegården ble kjøpt av amtet og Nordlands landbruksskole etablert på stedet i 1892. De gamle prestegårdsbygningene ble revet og nye oppført. Landbruksskolen var i drift til 1967. Så overtok Rønvik sykehus driften av jord, mens bygningsmassen ble brukt til ulike formål, fram til Nordland kultursenter kom i stand i 1988 (Haugen et al. 2015). Etter hvert flyttet også Alberthaugen skole inn i den tidligere rektorboligen på landbruksskolen.

Som ved andre landbruksskoler ble det drevet moderne og til dels eksperimentelt jordbruk på eiendommen. Betydelige arealer i området ble dyrket opp, blant annet Albertmyra. Man drev også

aktiv treplanting, og Alberthaugen fikk parkmessig opparbeiding (Myklebost 1928). Utsikten fra høydedraget var berømt, og ble blant annet besøkt av kong Håkon 7. i 1922 (ibid.).

Landbruksskolens lokaler ble overtatt av Wehrmacht under 2. verdenskrig, og som en del av *Festung Bodö* ble det etablert både et luftvernstøttepunkt og et fjellanlegg (for sanitet) på Alberthaugen (www.thomaslillevoll.net).

Fig. 6 Oversikt over krigsminnene på Alberthaugen. Hentet fra www.thomaslillevoll.net

3 Bolighuset

Det røde huset som i dag disponeres av Nordland Kultursenter, ble i en featureartikkel i Nordlandsposten 21. februar 1988 presentert som et minne fra den tyske okkupasjonen. Det kan ikke stemme, ettersom et flyfoto tatt umiddelbart etter 2. verdenskrig, ikke viser noen bygninger i området nord for Alberthaugen.

Fig. 7 Flyfoto fra 1946. Ingen bygninger er oppført på nordsiden av Alberthaugen på dette tidspunktet. Hentet fra www.askeladden.ra.no

Avisoppslaget resulterte da også i et tilsvarende fra en leser i sør, som pekte på at det var han som hadde sørget for at huset ble oppført – i 1951.

Det var ingen ringere enn Hans Heieraas, tidligere teknisk rådmann i Bodø kommune, som hadde reagert.

I Nordlandsposten for 25. februar samme år kunne han opplyse at huset ved den gamle riksveien var blitt reist i 1951 for å huse byggeadministrasjonen (fire mann!) for flyplassen. Sivilingeniør Heieraas hadde i april 1951 blitt oppnevnt av Luftforsvarets overkommando som medlem av det utvalget som skulle utarbeide generalplan for Bodø flystasjon, og hadde vært ansvarlig for selve byggingen (Utgård 1995:50). Det er ingen grunn til å tvile på at hans opplysning er riktig. «Hytta» er med andre ord oppført i 1951.

4 Lagerbygningen

Den øvrige bygningsmassen på nordsiden av Alberthaugen – inkludert det nevnte lagerbygget – er oppført mer eller mindre samtidig, og til ett bestemt formål. Bakgrunnen var den store landbruksutstillingen med tittelen *Teknikk og tanke*, som gikk av stabelen i Bodø sommeren 1962.

Det var landbruksskolen som sammen med Nordland Landbruksselskap arrangerte utstillingen, som skulle «vise nordnorsk jordbruk framtidsveien,» som det het i Nationen i forkant av arrangementet.

4.1 Utstillingen *Teknikk og tanke* i 1962

Utstillingen «Ting og tanke» foregikk på landbruksskolen i månedsskiftet juni – juli i 1962. Det var første gang et så stort landbruksarrangement foregikk i Nord-Norge, og inspirasjonen kom nok fra den store Ekebergutstillingen i Oslo tre år tidligere.

Fig. 8 Annonse for landbruksutstillingen i 1962

Flere enn 10 000 besøkende var innom utstillingen i løpet av de fem dagene arrangementet varte. Utstillingen fikk bred presseomtale landet rundt, inkludert et halvtimes innslag på NRK radio. Den hadde til og med sitt eget poststempel.

Hensikten var å vise fram de siste nyhetene innenfor landbruksmaskiner og -bygninger, men ambisjonen var å tilby noe for enhver smak. Her var det nemlig også pløyekonkurranse, en «dyrepark» med riding for de yngste, barnetime med Alf Prøysen, et improvisert «indianeroverfall» med 40 kløvhester fra Troms og en spåkone. Brigademusikken fra Setermoen bidro med musikalsk underholdning.

Utstillerne var på forhånd oppfordret til spesielt å velge teknisk utstyr til to ideelle nordlandsgårder med ulik driftsform. Den ene var på 150 dekar innmark, og skulle drives med ensidig melkeproduksjon. På denne «gården» ble det bygd en hypermoderne driftsbygning og et redskapshus. Den andre skulle ha kombinert sau- og grønnsakproduksjon på 50 dekar, og det ble

bygd et sauefjøs til den.

De nyoppførte bygningene ble plassert nord og øst for Alberthaugen. Ettersom man ønsket aktivitet under utstillingen, ble en moderne potet- og grønnsakskjeller (en «overjordisk kjeller») påbegynt som en demonstrasjon mens utstillingen pågikk.

Det var Institutt for bygningsteknikk (Norges Landbrukshøgskole) ved professor Halvor Nordbø som var ansvarlig for bygningsavdelingen på utstillingen (Hegna 1962:544).

Instituttet hadde planlagt og bygd en driftsbygning for 15 melkekyr, et redskapshus med garasje, et uisolert fjøs for 30 sauer og et potet- og grønnsakslager. Instituttet hadde også en betjent stand for visning av bygninger samt bygningsdetaljer med materialer og utstyr til driftsbygninger (Nygaard 1985:93).

Fig. 9 Fra pløyekonkurransen under «Teknikk og Tanke». Det antas at det er potet- og grønnsakslageret som er under oppføring i bakgrunnen. Fra Lofotposten, 4. juli 1962

Tanken var hele tiden at driftsbygningen, som fikk bred og positiv omtale i samtiden, skulle selges til høystbydende i etterkant av utstillingen. Til slutt ble det en gårdbruker på Våg i Steigen som fikk tilslaget, og bygningen ble tatt ned og flyttet dit.

De øvrige bygningene endte opp som en del av landbruksskolen (Moe 1974:141). Så vidt jeg kan forstå, står tre av dem fremdeles på plass. Lagerbygget som blir berørt av den pågående detaljreguleringen, er etter alt å dømme identisk med potet- og grønnsakslageret som ble påbegynt som en del av utstillingen og sto ferdig i 1963.

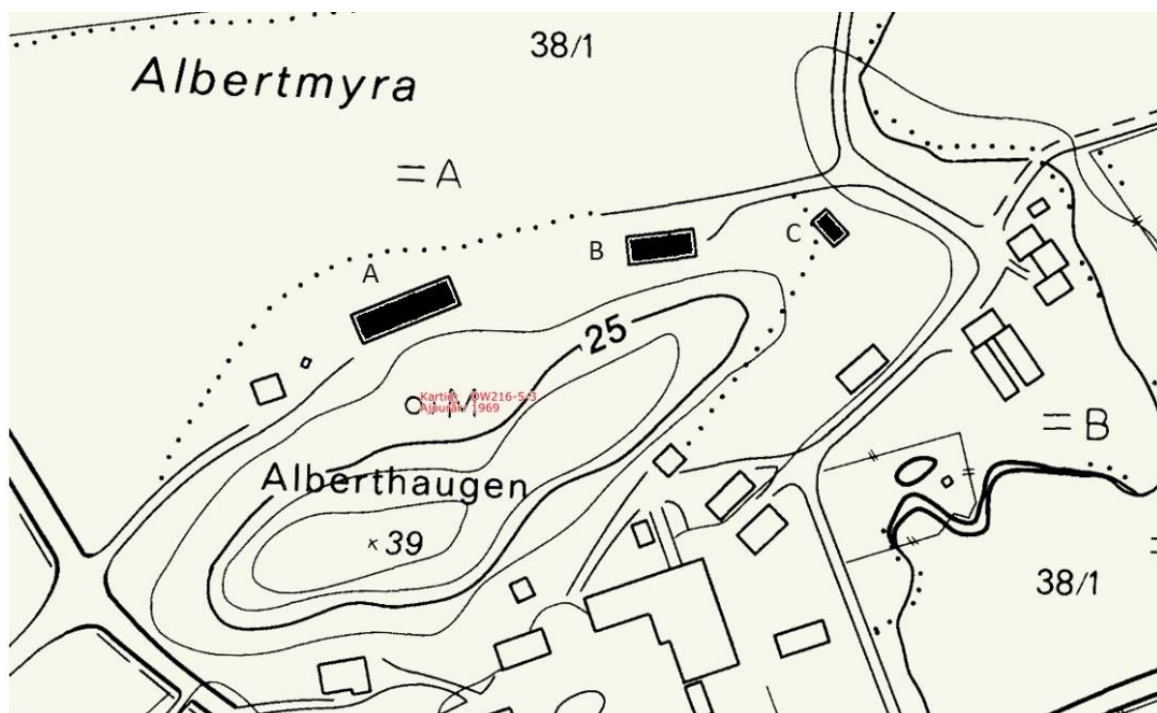

Fig. 10 De tre gjenværende bygningene fra landbruksutstillingen i 1962: Potet- og grønnsakslageret (A), redskapshuset (B) og sauefjøsset (C)

5 Verneverdi

Det er kun driftsbygningen/lageret som blir direkte berørt av tiltaket, og må rives. Lagerbygningen ligger innenfor hensynssone H570 i gjeldende reguleringsplan, men er ikke (i motsetning til en rekke eldre bygninger på motsatt side av Alberthaugen) markert i planen som bygg som skal bevares.

Det dreier seg altså om et potet- og grønnsakslager som sto ferdig i 1963. Bygningen har en litt spesiell historie, i og med at den ble oppført som en del av landbruksutstillingen året før og skulle tjene som eksempel på en moderne lagerbygning den gangen.

Etter vår vurdering har bygningen en viss kunnskapsverdi (som kilde til landbrukshistorien) og en viss bruksverdi, men kulturminneverdien som sådan vurderes som liten.

6 Kilder

Turid Følling Eilertsen 1996. *Før Bodø ble by: Bodin kirkested og Bodøggård*. Bodø.

Et lite, rødt hus på landet – i byen. *Nordlandsposten*, 21. februar 1998.

Håkon Evjenth 1944. Bodin. *Bodø og omegns turistforening årbok 1940*.43, s. 45-64.

Joralf Haugen et al. 2015. *Landbruksskolen. Fra prestegård til kultursenter*. Bodø.

Arne Hegna 1962. Teknikk og Tanke – en verdifull og koselig utstilling. *Norsk landbruk* 28, nr. 17, s. 544-545, 557.

Jørn E. Henriksen og Anja Roth Niemi 2014. *Albertmyra i Bodø. Undersøkelse av kokegroppfelt, dyrkingslag og ardspor fra eldre jernalder*. Tromsø: Tromsø museum.

Eirin Holberg og Alan Hutchinson 2009. *Lenge før byen: Bodøs historie fram til 1816*. Trondheim.

Lena Liepe 2001. *Medieval stone churches of Northern Norway. The interpretation of architecture as a historical process*. Tromsø: Ravnetrykk.

Harald Egenæs Lund 1965. Håøygske høvdinge-gårder og tunanlegg av Steigen-typen fra eldre og yngre jernalder. *Norsk Tidsskrift for Sprogvidenskap* 20, s. 287-325.

Harald Egenæs Lund 1966. Stasjonen for Finnferder i jernalderen fra (Bodin-) høvdingecenteret i Indre Salten og eldre flyttsamisk bosetning. *Heimen* 13, s. 156-158.

Gudrun Mjaaland 2012. *Rapport fra arkeologisk registrering, Albertmyra, Bodø prestegård, gnr. 31, bnr. 1, Bodø kommune, arkivsak 12/1090*. Bodø.

Knut Moe 1974. *Nordland landbruksskole Bodø og dens forløper*. Bodø.

Samuel Myklebost 1928. Alberthaugen. *Nordlandsposten*, 14. juli 1928.

Anders Nygaard (red.) 1985. *Institutt for bygningsteknikk 1945-1985*. Ås.

Startet som kontor-bygg. *Nordlandsposten* 25. februar 1998.

Per I. Utgård 1995. *Bodø hovedflystasjon 1945-1995*. Bodø.

askeladden.ra.no

www.thomaslillevoll.net